

***In memoriam* Mati Hint**

28.8.1937–5.12.2019

Suomalaiset ystävät muistelevat Mati Hintiä

Valoa ja varjoja Matin elämässä

Mati Hintin, suuren Suomen ja suomalaisten ystävän, elämään kiteytyi Viron viimeisten sadan vuoden monivaiheinen historia. Hän oli kotoisin Etelä-Virosta, Rõngun pitäjästä Raigasten kylästä. Hänen isän- ja äidinpuoleinen sukunsa olivat varakkaita talonpoikia, mikä heijastui myös Matin elämään. Isä Oskar Hint (1896–1982) oli 1920–1930-luvuilla yhteiskunnallisesti ja poliittisesti aktiivinen toimija. Sen vuoksi hän oli niiden joukossa, jotka kyyditettiin vuonna 1945 Siperiaan. Erityisen raskauttavaa oli, että hän oli ollut Kaitseleiton propagandaupseeri.

Mati Hint on kertonut tästä tapahtumasta minulle, ja siinä yhteydessä hän mainitsi, että hänetkin oli tarkoitus lähettää isänsä matkaan. Viime tingassa – hänen jo istuessaan kyydityksautossa – paikalle tullut upseeri komensi: “Seda poissi ei võeta kaasa!” Silti häntä kohdeltiin kansanvihollisen poikana, ja se heijastui hänen uraansakin. Hän on itse muistellut sitä aikaa:

“Niisiis läks isa vangi, tema pere aga aeti seljariietes oma kodust välja sama 1945. aasta hilissügisel. Minna polnud kuhugi, vana vanemad olid kulakutena juba oma Käoste talust välja aetud, kõik teised kartsid meiesuguseid nagu pidalitõbiseid.” (*Minu vaade maale ja merele*, s. 567.)

Koulutiensä Mati Hint aloitti Aakren kansakoulussa. Keskikoulunsa hän kävi Elvassa, ja vuonna 1957 hän aloitti opinnot Tarton yliopistossa, mistä hän valmistui 1963.

Mati Hint oli henkeen ja vereen etelävirolainen, ja myös Tartto oli hänelle rakas kaupunki. Mati ja Juta Hint viettivät lastensa Maarjan ja Madiksen kanssa useita kesiä Etelä-Virossa. Mati olisi halunnut valmistuaan jatkaa akateemista tutkijan- ja opettajanuraansa Tarton yliopistossa, mutta “kansanvihollisen” pojalle ja tunnetulle toisinajattelijalle se ei onnistunut. Mati on itse muistellut tätä myöhemmin:

“Meie elulood on väga lihtsad. Kolm meist on sündinud Tartus, ainult Madis oli sündinud Tallinnas. Me oleksime tahtnud tartlasteks jäädagi, aga Nõukogude Tartu (eeskätt ülikool) tõukas mu valemõttelejana ära, nii et mul on tulnud kogu oma tööelu elada Tallinnas.” (*Minu vaade maale ja merele*, s. 515.)

Me, jotka tunsimme Matin paremmin, saimme usein vierailta hänen luonaan Trummi-tänavalla. Toisinaan paikalla oli myös Matin hyvä ystävä Mart Mäger, tunnettu varsinkin lintujen nimiä käsittelevistä kirjoistaan. Minulle on jäänyt mieleen Maarja Hintin 10-vuotispäivät Matin ja Jutan luona joulukuussa 1977 Trummilla. Perheidemme lähes samanikäiset lapset Maarja ja Madis sekä Henna ja Antti tapasivat silloin niissä merkeissä toisensa.

Vuonna 1982 Mati ja Juta Hint ostivat Saarenmaalta vanhan ruokokattoisen Raunan talon pihapiireineen. Vuosien kuluessa siitä tuli koko perheelle yhä tärkeämpi tukikohta, minne Mati vei myös suuren osan tieteellisistä kirjoistaan. Vuonna 2017 samaan pihapiiriin valmistui nykyaikainen uudisrakennus, jossa on suuri kirjasto huone. Mati oli suunnitellut sitä jo vuosikausia, ja hänen tavoitteenaan oli, että siitä tulisi viron ja muiden suomalais-ugrilaisten kielten tutkijoiden tyyssija, jossa he voisivat viettää pitempiäkin aikoja. Talon ja kirjaston kohtalo lienee kuitenkin vielä auki.

Vaikka Mati Hint tunnetaankin ennen muuta viron kielen fonologiaa ja morfologiaa käsittelevistä tutkimuksistaan ja oppikirjoistaan, myös käytännön kenttätutkimus oli hänen sydäntään lähellä ja aivan erityisesti liivin kielen tallentaminen. Hän teki ensimmäisen matkansa Liivinrantaan Kuurinmaalle kesällä 1959 yhdessä jo silloin ansioituneen

liivin tutkijan Eduard Väärin kanssa. Kaikkiaan Mati kävi Liivinrannassa parikymmentä kertaa. Mutta myös viron murteiden tallentaminen oli hänelle tärkeää. Hän teki useina kesinä opiskelijoidensa kanssa murteiden tallennusretkiä kaikkialle Viroon, ei vain hänelle rakkaaseen Etelä-Viroon.

Toisinajattelijana Mati Hintin kohtalona oli vuosikymmenien ajan se, ettei hän kutsuista huolimatta päässyt matkustamaan länsimaihin. Vasta kesällä 1989 hän pääsi käymään ensimmäistä kertaa Suomessa. Hän kävi silloin myös meidän luonamme Palojoella. Minulle on jäänyt iäksi mieleen se, miten ulkoiluttaessamme koiria Palojoen metsäpoluilla puhuimme pitkään Koillis-Viroon suunnitellun fosforiittikaivoksen herättämästä kansanliikkeestä, johon Maarja Hintkin oli nuorena opiskelijana osallistunut. Silloin Mati yhtäkkiä tokaisi, että ”se on vasta alkusoittoa ja Neuvostoliitto tulee sortumaan kahden vuoden kuluessa”. Mieleeni tuli heti vastata hänelle, että ”niinhän sinä, hyvä ystävä, kuvittelet, mutta se on vain epärealistinen toiveuni”. En kuitenkaan halunnut pahoittaa hänen mieltään vaan pidin suuni kiinni. Hyvä niin, sillä kahden vuoden päästä me kaikki näimme, että niin todella kävi. Mati oli ollut oikeassa. Samansuuntaiset profeettalliset sanat lausui aikanaan myös Lennart Meri.

Mati Hintin elämään mahtui lapsuuden kokemusten lisäksi toinenkin hyvin traaginen tapahtuma: Madis Hintin tapaturmainen kuolema marraskuussa 2001. Mati ei toipunut siitä koskaan täysin. Madis Hint oli lehtimies mutta myös lahjakas runoilija ja taiteilija, jolle monet portit näyttivät olevan elämässä auki. Hänet haudattiin Saarenmaalle, lähellä Raunaa sijaitsevaan pieneen metsäkalmistoon. Saarenmaalla ollessaan Matilla oli tapana käydä joka päivä kaksi kertaa Madiksen haudalla.

Varsinaisesti Matin surutyön tuloksena valmistui vuonna 2007 suurikokoinen teos *Minu vaade maale ja merele. Raamat Madise mälestuseks*. Teoksessa on 671 sivua, ja se on samalla kertomus Mati ja Juta Hintin sukutaustoista sekä heidän oman perheensä vaiheista. Siinä Mati muistaa myös monia suomalaisia ystäviään. Teoksen nimeen sisältyy

Madis Hintin postuumisti julkaistun runokokoelman nimi *Vaade merele* (2002).

Mati Hintillä oli myös näkijänlahjoja. Vuonna 2003 hän vertasi *Sirp*-lehdessä ilmestyneessä artikkelissaan *Eesti keel on meie ainus elu-kindlustus* kielten katoa parhaillaan tapahtuvaan uhanalaisten eläin- ja kasvilajien katoon. Hän oli itse voinut seurata liivin kielen katoa maailman kielten joukosta.

Mati kirjoitti kielten vääjäämättömästä muuttumisesta minunkin kanssani. Kerrankin aiheenamme oli omistusliitteiden parhaillaan tapahtuva kato suomen kielestä. Siihen liittyen hän kirjoitti minulle 18.12.2007: "Mitä tulee suomen possessiivisuffiksi'virheisiin', niin pian on tilanne se, että ainoastaan suomen oppineet ulkomaalaiset käyttävät niitä systemaattisesti. Myös 1970-luvulla minun ennustamat viron kielioopin muutokset – joiden ennustamisesta ja teoreettisesta argumentoinnista minut silloin perinpohjaisesti ja kovin sanoin haukuttiin – ovat toteutuneet ennustuksia ylittävässä määrässä ja kääntymättömästi, niin kuin kielenmuutokset aina. Sen totesi jopa *Keel ja Kirjandus* aikakauslehden päätoimittaja lehden 50-vuotisjuhlapuheessa."

Mats Traat arvioi Matia ja hänen teostaan *Minu vaade maale ja merele* -kirjan alkusanoissa osuvasti:

"Mati Hint on kirjutanud palju raamatuid keelest. Aga see raamat on sündinud leinast. Selle kirjutamise ajendiks ja põhjuseks oli poja Madise traagiline surm, mis sundis isa kokku koguma kõik, mis pojast oli järele jäänud: mälestused, luuletused, pildid.

Siiski pole see raamat ainult leinast. Mati Hint käsitleb oma poja, enda ja oma suguseltsi saatust hoopis laiemal ajaloolisel ja ühiskondlikul taustal. Ta on läbi käinud paljude erinevaid ameteid pidavate inimestega. Ausalt, ennast upitamata räägib Mati Hint mitmesugustest sündmustest, mida ta on pealt näinud või milles osalenud. Nõnda pole tema raamat mitte ainult ühe eesti haritlase ja tema perekonna lugu, vaid omamoodi avar läbilõige kogu Eesti elust XX sajandil ja XXI sajandi alguses.

Väga sümpaatselt mõjub seegi, et ei kodumaa ega oma perekonna raske saatus pole autori südant kalestanud ja tema pilku klaasitanud. Mati Hint on jäänud ikka mõistvalt analüüsivaks ja inimsõbralikuks.

Eesti saatus ja emakeel on tal alati olnud südameasjaks. Kui keelemees, kelle elu sisu moodustab keele uurimine, õpetamine ja keelest rääkimine, astus Rahvarindesse teoga kaitsma eesti keelt ja rahvast, siis oli sellel aateline tähendus. [...] Mati Hint rõhutab jätkuvalt, et kui me oma juured katki rebime, emakeelest kergemeelselt lahti ütleme, mis meile siis jääb. Aga oht on suur: omaaegne vene keele surve on asendunud üha tugeneva inglise keele tõmbega.”

Me Mati Hintin suomalaiset ystävät voimme yhtyä hänen näkemyksiinsä oman äidinkielen ja sen vaalimisen merkityksestä meille kaikille. Oma kieli kuuluu kaikille, pitääkö siitä huolta, on Matin henkinen perintö meillekin täällä Suomenlahden pohjoispuolella.

Heikki Paunonen

Kielimies oli oman tiensä kulkija

Mati Hint aloitti vuonna 1957 opintonsa Tarton yliopistossa. Hän oli ollut koulussa mieltynyt erityisesti matematiikkaan ja kirjallisuuteen, mutta yliopistossa heräsi varsinaisesti kiinnostus myös kieleen, mihin vaikutti voimakkaasti professori Paul Aristen ensimmäisen vuoden opiskelijoille luennoima kielitieteen peruskurssi. Matista sukeutui ennen kaikkea kielitieteilijä. Hän opiskeli viron ohella fennougristiikkaa sekä strukturaalista ja matemaattista kielitiedettä.

Suoritettuaan yliopistotutkintonsa 1963 Mati sai Aristen suosittelemana työpaikan Tallinnasta Kielen ja kirjallisuuden instituutista, jossa hän saattoi harjoittaa jatko-opintoja. Hän toimi ensin aspiranttina ja vuodet 1966–1975 tutkijana. Mati väitteli 1971 filologian kandidaatiksi tutkimuksellaan *Eesti keele rõhusüsteemi fonoloogia ja morfofonoloogia*

põhiprobleemid ja julkaisi siitä kaksi vuotta myöhemmin tarkistetun ja laajennetun laitoksen *Eesti keele sõnafonoloogia I*.

Mati Hint siirtyi 1975 Tallinnan pedagogiseen korkeakouluun viron kielen ja kirjallisuuden laitokselle opettajaksi. Vuodesta 1978 alkaen hän toimi dosenttina (apulaisprofessorina) ja vuodesta 1993 nimeään uudistaneen Tallinnan pedagogisen yliopiston viron kielen professorina. Yliopiston emeritusprofessori Mati oli vuodesta 2002.

Vaikka neuvostoaikainen filologian kandidaatin tutkinto katsottiin itsenäisyytensä palauttaneessa Virossa tohtorin tutkinnon veroiseksi, halusi Mati Hint olla ”oikea” tohtori, ja helmikuussa 1997 hän puolusti Helsingin yliopistossa väitöskirjaansa *Eesti keele astmevahelduse ja prosoodiasüsteemi tüpoloogilised probleemid*, joka koostui pitkistä johdannosta ja yli kymmenestä varhemmin ilmestyneestä artikkelista. Väittelevällä professorilla oli vastaväittäjinä kaksi professoria: Paul Alvre Tartosta ja Kalevi Wiik Turusta. Karonkka järjestettiin Tuglas-seuran tiloissa ”astevaihtelun ystävien ylimääräisenä kokouksena”, kuten kutsussa luki.

Mati Hint oli ahkera ja taitava, kärjekäskin kirjoittaja. Hän julkaisi kymmenkunta kirjaa sekä noin kolmesataa artikkelia usealla kielellä ja useassa maassa. Hän kiinnitti huomiota muun muassa puhekielen ja kieliopissa sekä oikeakielisyysanakirjassa esitetyn normitetun kirjakielen suhteisiin ja esitti varsin kriittisiäkin kannanottoja, kuten kirjoituksissaan *Eesti grammatikakirjanduse põhimõttelised ja konkreet-sed probleemid* (*Keel ja Kirjandus* 1969) ja *Keelekorralduse küsimärgid* (*Looming* 1978).

Mati yhdisti diakronisen ja synkronisen näkökulman käsitellessään virossa käynnissä olleita morfologisia, kvantiteettijärjestelmään ja astevaihteluun liittyviä muutoksia, esimerkiksi *Minevikuline ja tulevikuline aines keelesüsteemis* -artikkeleissaan (*Keel ja Kirjandus* 1979 ja 1980). Niissä tarkasteltiin muun muassa monikonmuodostusta, ns. *i*-monikon asemaa taivutusjärjestelmässä ja monikon kuvausta kieliopissa. Artikkelissaan *Eesti mitmusetüübid keeletüpoloogilisest seisukohast* (*Emakeele Seltsi Aastaraamat* 30, 1984) Mati esitti viron monikkotyypeistä hyvin

perustellun, aiempia käsityksiä oikovan kolmijaon, jonka mukaan *de-*monikon lisäksi muita tyyppisiä ovat agglutinatiivinen, “varsinainen” *i*-monikko (*raamatu/i/d*) ja fleksiivinen vartalomonikko (*pesa : pesi, jalga : jalgu, paksu : pakse*). Astevaihtelu kuuluu kieliopeissa morfologian puolelle, koska se ei nykyvirossa perustu tavusuhteisiin ja on usein sananmuotoja erottava piirre (*sõda : sõja, murre : murde*).

Viron kvantiteettijärjestelmän kysymykset ovat 1800-luvulta lähtien puhuttaneet tutkijoita, ja sen on esimerkiksi katsottu perustuvan yksinäisäänteiden kolmeen kestoasteeseen. Mati Hint ei pitänyt järjestelmän perusyksikköinä äänteitä vaan tavuja, ja hän puhui tavukvantiteetista. Järjestelmä olisi binaarinen: lyhyt – pitkä. Lyhyt painollinen tavu on 1. kvantiteettiasteessa (*ko-li*), pitkä – prosodisten ominaisuuksiensa mukaan – 2. tai 3. kvantiteettiasteessa (*koo-li – `koo-li, met-sa – `met-sa*). Virossa keskusteltiin 1980-luvun taitteessa myös siitä, onko kielessä mahdollisesti neljäskin kvantiteettiaste. Mati otti toistuvasti kantaa erikoisiin väitteisiin, perusteellisimmin pitkässä artikkelissaan *Viroko neljän kvantiteettiasteen sävelkieli?*, joka tuli Suomeen epävirallista reittiä ja julkaistiin *Virittäjässä* 1983.

Mati kantojatkuvasti huolta äidinkielen opetuksen tilasta ja kirjoitti *Nõukogude Õpetaja* -lehteen viron kielen opettajille artikkeleita erityisesti morfologian kysymyksistä, muun muassa nuorten puhekielessä esiintyvistä, kirjallisiin töihin tunkeutuvista piirteistä ja suhtautumisesta sellaisten arviointiin. Hän sai tehtäväkseen esittää uudistuksia viron kielen opetussuunnitelmaan ja laatia ne huomioon ottava oppikirja. Vuonna 1983 ilmestyi uudenlainen kielioppi *Eesti keele õpik IX klassile* (2., uudistettu painos 1987), jonka fonetiikkaa, fonologiaa ja morfologiaa käsitteleviä lukuja edeltää runsaasti lingvistiksi yleissivistävää tietoa sisältävä osuus. Mati tähdensi aina, että viron kielen seikkojen tarkastelussa on pidettävä mielessä yleiset kielitieteen teoriat. Häneltä ilmestyi 1978 viron opetuksen lisämateriaaliksi ja muutoinkin kielestä kiinnostuneiden lukemistoksi tarkoitettu kirja *Häälikutest sõnadeni. Eesti keele häälikusüsteem üldkeeleteaduslikul taustal*, joka oli ensimmäinen laaja teos viron fonologiasta ja sen yhteydestä fonetiikkaan ja morfologiaan.

Mati teki kirjasta myöhemmin, jo uusissa oloissa, ajantasaistetun toisen laitoksen, joka ilmestyi 1998.

Mati Hint oli paitsi kielitieteilijä myös kielipoliitikko ja yhteiskunnallinen vaikuttaja. Virossa tuli 1978 kommunistipuolueen ensimmäiseksi sihteeriksi huonosti viroa osaava ja maata tunteva Karl Vaino, ja etelänaapurimme venäläistäminen yltyi. Saman vuoden lopulla annettiin salainen määräys venäjän kielen omaksumista ja opettamista edistävistä toimista. Tavoitteena oli muiden neuvostokansalaisten kuin venäläisten kaksikielisyys: oman äidinkielen ohella olisi osattava yhtä hyvin “kansojenvälisen kanssakäymisen kieltä” venäjää. Syksyllä 1980 oli nuorisolevottomuuksia etenkin Tallinnassa ja julkisuuteen tuli ns. *Neljänkymmenen kirje*, jonka allekirjoittajat olivat Viron älymystön edustajia ja jossa ilmaistiin vakava huolestuneisuus siitä, mihin vallalla ollut kieli- ja kansallisuuspolitiikka olivat johtamassa. Mati oli kirjeen allekirjoittajista ainoa varsinainen kielitieteilijä. Työpaikalla pedagogisessa korkeakoulussa ei kuitenkaan kansallismielisestä aktiivisuudesta tullut vakavia seuraamuksia, mutta KGB-kansioon asia epäilemättä merkittiin.

Mati kiinnitti kirjoituksissaan, esitelmissään ja opetuksessaan toistuvasti huomiota viron kielen ja kulttuurin uhanalaiseen tilaan, johon oli johtamassa neuvostojärjestelmän markkinoima kaksikielisyys ja kieli- ja kulttuurisuhteisiin vaikuttava runsas maahanmuutto. Tilanne ei ollut tietenkään verrattavissa Suomen kaksikielisyyteen, joka perustui kahden kielen lähes tuhatvuotiseen rinnakkaineloon. Terävä kannanotto oli pitkä artikkeli *Vaateid kakskeelsusele roosade prillideta*, jonka *Vikerkaar* julkaisi 1987 ja jonka näkemykset herättivät runsaasti keskustelua. Mati esitti kaksikielisyyttä koskevissa kirjoituksissaan, miten venäjä pääsee vaikuttamaan viron kieleen, muun muassa sen rakenteisiin ja osin ideologisestikin sanastoon. Esimerkiksi venäjän vaikutuksesta lisääntynyt refleksiivijohdosten käyttö merkitsi lauserakenteen muuttumista ja sisällöllisesti vastuullisen henkilötekijyyden häivyttämistä (*Maapõuevarad ammenduvad kiiresti pro ammendatakse*), ikään kuin kaikki tapahtuisi itsestään. Tarttolaisen kustantajan Ilmamaan 2002 julkaisemassa *Matin* artikkeleista kootussa teoksessa *Keel on tõde*

on õige ja vale on kielipoliittisten kirjoitusten osastoilla kuvaavat otsikot Kakskeelsus ja keeledemokraatia, Õigus jääda iseendaks ja Kultuuriline identiteet kui inimõigus.

Mati Hint oli monipuolisesti lukenut ja kansainvälisesti verkostoitunut tutkija, mutta neuvostoaikana hänen ulkomaille pääsynsä esimerkiksi alan kongresseihin ja kokouksiin estettiin pitkään. Kun vuonna 1982 käynnistyi Tampereen yliopiston suomen kielen professorin Heikki Paunosen ja tutkija Valma Yli-Vakkurin aloitteesta tutkimushanke *Suomen ja viron kielipillinen vertailu*, merkittiin Mati virolaisen osapuolen tutkijaluetteloon fonologian ja morfologian lohkokon. Hän saattoi kuitenkin osallistua hankkeen kokoontumisiin vain Virossa; ensimmäinen Suomen-matka sallittiin Matille vasta 1989. Kuitenkin hänen esitystensä kuuleminen Tallinnassa sekä keskustelut hänen kanssaan olivat monin tavoin hyödyllisiä ja avartavia, mistä me monet hänen suomalaiset kollegansa olemme kiitollisia.

Mati toimi 1990-luvulla oululaisen sanomalehti *Kalevan* kolumnistina ja kirjoitti sekä itsenäisyytensä palauttaneen Viron oloista että Suomen-kokemuksistaan. Hyytävää tekstiä on maaliskuussa 1995 julkaistu kolumni *Luen omaa KGB-kansiotani*, josta saa kuvan siitä, kuinka nöyristelemättömän ja suorapuheisen tiedemiehen elämää ja työtä, luonnollisesti myös ulkomaisten kollegojen tapaamisia, seurattiin ja vaikeutettiin. Kansioista löytyy useita suomalaisiakin nimiä.

Kun Virossa perustettiin sinimustavalkoisten tuulten jo puhallella 1980-luvun loppupuolella kansanrintama, *Rahvarinne*, osallistui Mati aktiivisesti sen toimintaan johtoportaan. Samoin hän oli keskeisiä henkilöitä, kun Virolle laadittiin uusi, oman kansallisen kielen asemaa puolustava kielilaki. Tammikuussa 1989 hyväksyttiin laki, jonka mukaan Neuvosto-Viron valtionkieli on viro. Näin vankistui kanta, jonka Mati kirjoitti erään myöhemmän artikkelinsa otsikoksi: *Eesti keel on meie ainus elukindlustus*. Matin politiikanura jatkui vielä venäläismiehityksen päätyttyä: hän toimi edelleen kansanrintaman johtoryhmässä ja vuosina 1992–1995 itsenäisen Viron eduskunnan, *riigikogun*, jäsenenä, jolla oli myös kansainvälisiä tehtäviä muun muassa Brysselissä.

Mati Hint sai uransa varrella lukuisia tunnustuksia tieteellisistä ja yhteiskunnallisista ansioistaan. Vuonna 2003 hänelle myönnettiin arvostettu F. J. Wiedemannin kielipalkinto. Matin viimeiseksi laajaksi artikkeleiksi jäi 2018 julkaistu *Ahrensi õlgadel. Ahrensi ortograafia ajalooliselt ja tänapäeval (Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 28)*, josta arvioijana toiminut Heikki Paunonen kirjoitti kiittävästi:

“Artikkeli avaa uuden, erittäin perustellun näkemyksen viron fonologian keskeisimpään kysymykseen, kestoasteisiin ja niiden tulkintaan. Käytännössä artikkeli on kuin jännityskertomus siitä, miten jo 1800-luvun virolaiset kielentutkijat ovat olleet oikeilla jäljillä siinä, missä nykyiset viron kielen tutkijat ovat päätyneet liiallisen teorioinnin seurauksena kestäättömiin ratkaisuihin.”

Me suomalaiset muistamme arvostuksen tuntein suoraselkäistä ja sivistynyttä virolaista ystäväämme Matia ja hänen merkittävää elämäntyötään Viron, sen kielen ja kulttuurin hyväksi.

Hannu Remes